

MARTIN LUTHER OG BIBELEN



Det er ingen tvil om at Martin Luther gjorde mye for å befri de nordiske land fra den katolske kirkens "fangenskap". For mange århundre hadde kirken holdt mennesker i mørke og nektet dem adgang til Bibelen. På en tidsalder da få mennesker torde sette sin egen mening opp mot kirkens tradisjon, var Luther som en stor kjempe i strid mot datidens geistlige og verdslige myndigheter. Den Katolske kirken mente at Bibelen var dommer og autoritet i trossaker, men ved siden satte de også kirkens muntlige tradisjoner. Luther mente at Skriften **alene** skulle være autoriteten i trossaker, og uttalte seg sterkt mot kirken med dens konsiler (kirkemøter) som forsøkte å befordre kirkens lære i motsetning til

reformasjonens "vranglære". *"Intet kirkemøte må påby noe som er i strid med Skriften", sa han; og videre, "Derfor er vi pliktige til å kaste pavens dekretaler på ilden."*

Vi må være takknemlige for Luthers store innsatts i å knuse den katolske kirkens jernmakt over mennesker, og særlig det å gi alminnelige mennesker Bibelen på deres morsmål. Han var en blant flere under reformasjonen som gjorde en stor tjeneste med å oversette Bibelen, som på den tiden var bare tilgjengelig på latinsk.

Det at den hellige Skrift var inspirert av den Hellige Ånd var en realitet for Luther. Det var denne inspirasjon som gav Bibelen dens autoritet, noe som vi er fullstendig enige med. Sammenhengen mellom inspirasjon og autoritet var noe som Luther uttrykket seg om ganske ofte, som f.eks. i skriftet *Om Konsilene og Kirken* (1539). Som Luther sa, bygger vi ikke vår tro på kirkefedres og konsilers utsagn, *"men Johannes, Paulus, Peter og de andre apostler, de er pålitelige og gir oss en fast grunnvoll og et fast forsvar, for det ble åpenbart for dem og ved den Hellige Ånd gitt dem fra himmelen"*.

Trenger vi den Hellige Ånd for å forstå Skriften?

Selvom Luther mente at Skriften var klar og at Ordet er sin egen tolk, skrev han også at et menneske trenger den Hellige Ånds hjelp, for på grunn av menneskets formørket sinn oppfatter vi ingenting før den Hellige Ånd opplyser hjerter. Så skrev han: *"Men når du taler om den indre klarhet, så fatter ingen en eneste stavelse (iota) i Skriftene hvis han ikke har Guds Ånd. Vi trenger Ånden for å forstå Skriften, både i sin helhet og i hver del av den."*

Om dette er vi fullstendig uenige med Luther. Det er sant nok at det naturlige menneske har et formørket sinn. Det er Skriften – Guds Ord – som er nødvendig for

å gi lys, for som salmisten sier: "*Når dine ord åpner seg, gir de lys, de gir enfoldige forstand.*" (Sal.119,130). Guds ord "*virker med kraft i dere som tror*" sa Paulus (1.Tess.2,13). Dette kommer ved å lese og granske i den, ikke ved noe slags mystisk opplysning som tillegges den Hellige Ånd. Det er akkurat fordi de fleste kirker tror at de får en direkte opplysning eller veiledning fra den Hellige Ånd at de forkynner så mange forskjellige "evangelier". Hvis de alle gjorde en grundig og oppriktig granskning i Bibelen, så skulle det være mulighet at de kunne tale med én stemme. Gud, ved sin kraft – den Hellige Ånd – inspirerte sine profeter og apostler i gamle tider å skrive det som vi har idag i Bibelen (se f.eks. 2.Peter 1,21). Gud valgte dette skriftlige middel for å meddele sin hensikt til mennesker og har på en mirakuløs måte sørget for at den har blitt bevart gjennom århundrede. Vi har Gud-gitte evner til å lese, høre, tenke og forstå. Dette er alt som trenges for å få det lys fra Skriften som driver bort sinnets formørkelse. (Ved å skrive dette, nekter vi ikke derved Guds Ånd, for alt som Gud gjør, gjør Han ved Åndens kraft).

Det gamle testamente

Mange idag betrakter Det gamle testamente av mindre verdi og synes at noe av det er bare jødiske myter. Ikke Luther. Vi kan være helt enige med Luther på måten han betraktet Bibelen som **én** bok. I mange av hans forlesninger talte Luther fra Det gamle testamentet, som han mente var **vår** bok og ikke bare jødernes bok. Han skrev om hvordan apostlene bygget på Det gamle testamente, og sa, blant annet: "*Og hva er Det nye testamentet, annet enn en offentlig preken og forkynnelse om Kristus, forutsagt i Det gamle testamente og oppfylt i Kristus.*" Og på et annet sted skrev han at Det gamle testamente er "*de sanne ord, gjerninger, dommer og handlinger av den høyeste Guds majestet, makt og visdom*". Hvis bare mennesker idag ville tro det samme!



Tittelbladet til den første utgave av Luthers Nye Testamente fra året 1522.

Den bibelske kanon

Selv om vi kan være enige med Luther om hans innstilling til Det gamle testamente, må vi ta avskjed med ham når det gjelder hva han mente om noen av Det nye testamentets bøker. Det var fire bøker som han ikke regnet som "*de rette, visse hovedbøker i Det nye testamente*" – nemlig, Hebreerbrevet, Jakobs brev, Judas' brev og Johannes' Åpenbaring.

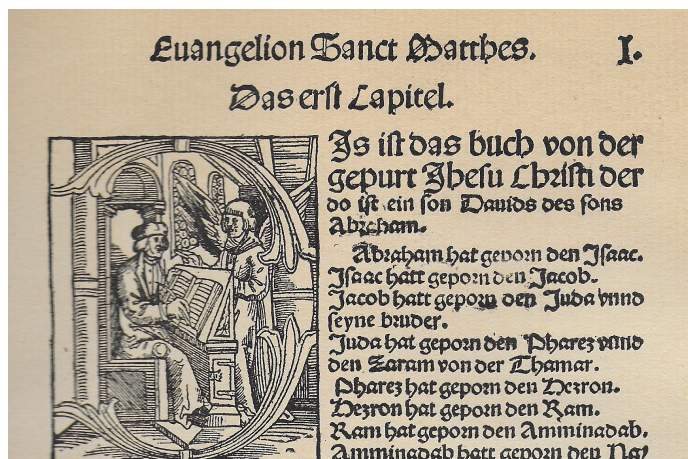
Vi ser litt nærmere på Luthers mening om Jakobs brev som et eksempel på dette. Luther påstod at Jakob forkynnte at Abraham var rettferdiggjort ved gjerninger, som er i strid med Paulus' klare lære at rettferdiggjørelse kommer ved tro. Så skrev Luther om Jakob: *"Ved å forkynne loven vil han utrette det som apostlene utrettet ved å lokke frem kjærligheten. Derfor vil jeg ikke ha ham blant de rette hovedbøker i min Bibel."* Og på et annet sted skrev han: *"Sammenlignet med disse (det er Johannes' evangeliet og Paulus' brev) er Jakobs brev en ordentlig **stråepistel**, for det har ingen evangelisk art ved seg."* I dette synes vi at Luther var på villspor. Når Paulus skrev at frelse kommer ikke ved gjerninger, betyr dette i sammenhengen **lovens gjerninger**. Det er ved **tro** at man blir rettferdiggjort, men ifølge Paulus er **gjerninger** også nødvendig. Dette er klart fra Efes.2,8-10 hvor, selv om apostelen sier at frelse kommer ved tro og ikke gjerninger, fortsetter han ved å si at de kristne må allikevel utføre gode gjerninger:

*"For av nåde er dere frelst, ved **tro**. Og dette er ikke av dere selv, det er Guds gave. Det er ikke av **gjerninger**, for at ikke noen skal rose seg. For vi er hans verk, skapt i Kristus Jesus til **gode gjerninger**, som Gud forut har lagt ferdige for at vi skulle vandre i dem."*

Dette stemmer overens med Jakob, som skrev at et menneske er ikke frelst av tro alene, for man må vise sin tro ved sine gjerninger, likesom Abraham og Rakab gjorde (kap.2). Dette stemmer med det som Jakob mente da han skrev at vi må være *"Ordets **gjørere**, ikke bare dets **hørere**"* (kap.1,22). Dette, likesom så mye av det som Jakob skrev, kommer rett ut av Jesu forkynnelse. Man forstår ikke hvorfor Luther kunne påstå at Jakobs brev *"har ingen evangelisk art ved seg."* Jesus, Paulus og Jakob forkynnte det samme evangeliet.

Stol ikke på Luther

Ved begynnelsen av denne artikkel nevnte vi hvordan Luther var i strid med den katolske kirke fordi han vil ikke akseptere paven, konsilene og kirke-tradisjoner som en autoritet i trossaker. Det var til Skriften alene at vi må henvende oss. Dessverre følger ikke Luthers etterkommere i hans fotspor i denne sak. Så ofte blir Luther satt fram som en autoritet framfor det som Bibelen sier. Hvis vi skal følge Luther la det være bare i denne ene ting, at Skriften er den eneste dommer og autoritet i trossaker.



Begynnelsen av Matteus Evangeliet i den første utgave av Luthers oversettelse fra året 1522.

Martin Luther og forsoningslære

I den første del av artikkelen tok vi avskjed med Luther av flere grunner når det gjelder hans innstilling til Bibelen. I denne del ser vi hvordan Luthers mening om forsoningslæren var på villspor.

Luthers mening kan best forklares i en lang setning fra den annen trosartikkel.¹

Luther sa: ***"Jeg tror at Jesus Kristus, som er sann Gud født av Faderen fra evighet og tillike sant menneske født av jomfru Maria, er min Herre, som har gjenløst meg fortapte og fordømte menneske, kjøpt meg og fridd meg fra alle synder, fra døden og djevelens makt, ikke med gull eller sølv, men med sitt hellige dyre blod og uskyldige pine og død, for at jeg skal være hans egen og leve med ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet, likesom han er stått opp fra de døde, lever og regjerer i evighet. Det er visst og sant."***

Luther begynte denne forklaring med en stor feil! Vi ser at han bygger sin forsoningsteologi på treenighets læren: *"Jeg tror at Jesus Kristus, som er sann Gud ..."* osv. Hvis vi ikke forstår Bibelens lære om Jesu Kristi natur, da må vi fare på villspor når det gjelder hans forsoningsarbeid. I likhet med mange andre, har denne ubibelske grunnvoll forårsaket at Luther betraktet Jesus som vår STEDFORTREDER som har båret straffen for våre synder. Luther sa: *"Så gjorde han (Jesus) et lykkelig bytte med oss, d.v.s. han tok på seg vår syndige person og gav oss sin uskyldige og seirende person, kledd og iført denne person blir vi befridd fra lovens forbannelse, idet Kristus selv frivillig er forbannelse for oss."*²

Mange idag følger fremdeles i Luthers fotspor i denne sak. Grunnlæren er at Jesus var Guds Sønn, ikke "sann Gud". Men han var også et menneske født av jomfru Maria. På denne måten fikk han både guddommelige og menneskelige egenskaper. Jesus var således et enestående menneske, for mens han led alle menneskelige skrøpeligheter og ble fristet i likhet med alle mennesker, fikk han fra sine guddommelige eiendommeligheter, styrke til å seire over fristelser og aldri syndet. Kortsagt, vi alle arver egenskaper fra begge foreldre. Dette gjorde også Jesus, fra Gud sin Far og Maria sin mor.

Denne enestående natur som Jesus fikk er nøkkelen til at han var i stand å gjøre soning for oss. Apostelen la stort ettertrykk på at Jesus tok del i menneskelig natur: *"Da nå barna har del i kjød og blod, fikk også han på samme vis del i det, for at han ved døden skulle gjøre til intet den som hadde dødens velde, det er djevelen."* (Heb.2,14). Videre skrev apostelen: *"Derfor måtte han i alle ting bli sine brødre lik, for at han kunne bli en miskunnelig og trofast yppersteprest for Gud til å sone folkets synder. For ved at han selv har lidt og er blitt fristet, kan han komme dem til hjelp som blir fristet"* (v.17-18).

¹ Sitat av Carl Fr. Wisløff i boken "Martin Luthers teologi" side 96.

² Weimer-utgaven av Luthers verker 1883 40.1,433

I og med at Jesus måtte "*i alle ting bli sine brødre lik*", er han menneskets **representant**, ikke som Luther og andre mener, vår **stedfortreder**.

Hvorfor Jesus ikke er vår stedfortreder

For å forklare Jesu frelsesverk blir Jesus ofte lignet med et menneske som står fram og tar på seg straffen av en forbryter som er dømt til døden. Forbryteren går fri mens Jesus har gitt sitt liv på korset. Det er dette som Luther kalte den "Lykkelig bytte". Dette bilde kan ser nokså greit og enkelt ut så lenge man ikke tenker så mye over saken. Men når vi tenker litt nærmere på den, ser vi at denne forklaring er ganske mangelfull. Tenk på det – hvis Jesus døde istedenfor oss, da burde vi ikke dø. Men vi dør fremdeles. Og hvis Jesus betalte straffen (døden), så skulle han ikke ha blitt oppreist. Men han var oppreist fra de døde. Og videre, hvis Jesus ved sin død betalte det vi skylder, hvorfor behøver vi forlatelse for våre synder, for en kreditor neppe krever tilbakebetaling når gjelden er betalt.

Disse er problemer som oppstår hvis vi betrakter Jesus som en stedfortreder. Når Bibelen sier at Jesus døde "for oss" må vi ikke tro at dette betyr "istedenfor oss". Jesus døde som vår **representant**, og det er av denne grunn at det var høyst nødvendig at han måtte "*i alle ting bli sine brødre lik*."

Jesus er også vårt eksempel at vi "*skal følge i hans fotspor*." (1.Pet.2,21). I forbindelse med dette har Jesus sagt: "*Om noen vil komme etter meg, da må han fornekte seg selv og hver dag ta sitt kors opp og følge meg*." (Luk.9,23). Dette ville ikke være nødvendig hvis Jesus, som vår stedfortreder, hadde allerede gjort alt.

Tydeligvis blir det ikke mulig for oss å seire over synd likesom Jesus gjorde. De beste mennesker kommer langt bort fra Guds rettferdige mål, for "*alle har syndet og står uten ære for Gud*" (Rom.3,23). Det er derfor at vi trenger tilgivelse for våre synder. Gud forlater syndene av mennesker som virkelig tror på Ham og det som har blitt gjort i Kristus, og Han regner deres tro som rettferdighet. Denne uforskyldte rettferdiggjørelse kommer av Guds barmhjertighet og miskunn. Dette er Guds nåde. Som apostelen sa: "*Alle har syndet og står uten ære for Gud*", men så fortsatte han: "*og de blir rettferdiggjort uforskyldt av hans nåde ved forløsningen i Kristus*." (Rom.3,24).

Luther-sitater er tatt fra "*Martin Luthers Teologi*" av Carl Fr.Wisløff, Lunde forlag 1984.

Illustrasjoner på sider 2 og 3 er fra "*Martin Luthers Liv fra vuggen til graven*" av Julius Køstlin, Alb.Cammermeyers Forlag, 1917.